

PAPER DETAILS

TITLE: DOGRUDAN YABANCI YATIRIMLARIN EKONOMİK BÜYÜMEYE ETKİLERİ: ECOWAS
ÜLKELERİ

AUTHORS: Levent SAHİN

PAGES: 518-529

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/309587>

DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARIN EKONOMİK BÜYÜMEYE ETKİLERİ: ECOWAS ÜLKELERİ

Levent ŞAHİN¹

Özet:

Bu çalışmada bazı ECOWAS ülkelerindeki (Benin, Burkina Faso, Fildişi Sahili, Gana, Gine, Gine Bisav, Mali, Nijer, Nijerya, Liberya, Senegal, Sierra Leone ve Togo) doğrudan yabancı yatırımların, ekonomik büyümeye etkisi araştırılmıştır. Çalışmada Panel Dinamik En Küçük Kareler yöntemi kullanılmıştır. Analiz 1990-2013 yıllarını kapsamaktadır. Analiz sonucunda araştırmaya konu olan ECOWAS ülkelerinde doğrudan yabancı yatırımlar ile ekonomik büyüme arasında pozitif ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ekonomik Büyüme, Doğrudan Yabancı Yatırımlar, ECOWAS Ülkeleri

Jel kodu: F14, F15, F21

THE IMPACT OF FOREIGN DIRECT INVESTMENT ON ECONOMIC GROWTH: CASE OF ECOWAS COUNTRIES

Abstract:

In this study, the impact of foreign direct investment on economic growths of some ECOWAS countries (Benin, Burkina Faso, Cote d'Ivoire, Ghana, Guinea, Guinea Bissau, Mali, Niger, Nigeria, Liberia, Senegal, Sierra Leone and Togo) is investigated. In the present study, Panel Dynamic Least Squares method is made. This analysis involves the years from 1990 to 2013. As a result of the analysis it is determined that there is a positive relation between the foreign direct investment and the economic growth in ECOWAS countries related with the scope of the research.

Keywords: Economic Growth, Foreign Direct Investment, ECOWAS Countries

¹ Yrd. Doç. Dr. , Çankırı Karatekin Üniversitesi, İ.İ.B.F., İktisat Bölümü
E-Posta: leventsahin@karatekin.edu.tr

1. GİRİŞ

Ekonomik büyümenin temel belirleyicilerinden biri doğrudan yabancı yatırımlardır (DYY). DYY'ler ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilemektedir. Bunun sebebi de yabancı firmalardan, yerli firmalara yeni teknolojilerin ve varolan bilgiyi kullanma tekniklerinin aktarılmasıdır. Bu aktarma işlemi lisans anlaşmalarıyla ve meslek içi eğitimle olmaktadır. Böylece DYY'lerin geldiği ülkelerin ekonomisi modernleşmekte, ekonomik büyümesi desteklenmektedir (Alfaro vd, 2006: 1).

Ekonomik büyüme ile DYY arasındaki ilişki iki yolla açıklanmaktadır. Bunlardan birincisi gelişmekte olan ülkelerde yerli sermaye problemini çözmede ve verimliliği artırmada DYY'lerin önemli bir rolünün olmasıdır (De Mello, 1999; Eller vd, 2005). Bu yüzden günümüzde DYY'ler ekonomik büyümenin sağlanmasında önemli bir oyuncu olarak kabul edilmektedir. İkinci yol ise misafir ülkenin ekonomisinin büyümesinde DYY'lerin önemli bir faktör olmasıdır. Çünkü çok uluslu şirketler (ÇUS) aracılığıyla yapılan DYY'ler misafir ülkede yeni kazanç fırsatları yaratmaktadır (Hansen ve Rand, 2006).

Bu çalışmanın amacı Economic Community of West African States (ECOWAS) hakkında bilgi vermek ve ECOWAS'a üye olan ülkelerdeki DYY'lerin ekonomik büyümeye etkilerini açıklamaktır. Çalışmanın Türkiye'deki diğer çalışmalardan farkı bilindiği kadarıyla DYY'ler ile ekonomik büyüme ilişkisini ECOWAS özelinde panel dinamik eşbütünleşme analizi ile inceleyen tek çalışma olmasıdır.

2. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR

DYY'ler misafir ülkeye (DYY alan ülke) teknolojinin ve sermayenin akışını sağlarlar (IMF, 1993). De Mello (1997)'ya göre DYY'ler ekonomik büyümeyi iki yolla etkilemektedir. Bunlar faktörlerin birikimi ve toplam faktörlerin verimliliğidir. Ayrıca DYY'ler misafir ülkede sermaye birikiminin oluşmasını sağlarlar. Bununla birlikte DYY'ler misafir ülkenin bilgi ve teknoloji birikiminin artmasına da katkıda bulunmaktadır. Ayrıca DYY'ler vasıtasıyla bilginin transferi ve yayılımı artmaktadır (Wang, 2009).

2.1. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARIN EKONOMİK BÜYÜMEYİ ETKİLEME ŞEKİLLERİ

OECD (2002)'ye göre DYY'ler ekonomik büyümeyi birkaç yolla etkilemektedir. Bunları şu şekilde sıralamak mümkündür:

2.1.1. YENİ TEKNOLOJİLERİN TRANSFERİ

DYY'ler ekonomik büyümeyi teknoloji transferi yoluyla etkilemektedirler. Ancak bu etki pozitif ya da negatif olabilir. Frindlay (1978)'e göre DYY'ler ÇUS yoluyla bilgi transferinde bulunarak, ülkenin ekonomik büyümesine katkıda bulunmaktadır.

Teknoloji transferi ÇUS'ların misafir ülkedeki şubelerinin aracılığıyla yapılmaktadır (Rodriguez-Clare, 1996). Bu teknoloji transferi üretilen malların kalite ve miktarını artırabilmek amacıyla meslek içi eğitim, teknik yardım gibi yöntemler kullanılarak yapılmaktadır (OECD, 2002).

ÇUS'lar Ar-Ge çalışmalarına yoğunlaşarak, yeni teknolojiler geliştirirler. Bu yeni teknolojiler sayesinde de, rekabet güçlerini artırır (Berthélemy ve Démurger, 2000). Ancak teknoloji transferinin ekonomik büyümeye olumsuz etkileri de olabilir. Örneğin misafir ülkeler teknoloji konusunda ÇUS'lara bağımlı hâle gelebilirler (Vissak ve Roolaht, 2005). ÇUS'lar misafir ülkelere uygun olmayan teknolojileri de transfer edebilirler (Şen, 1998).

2.1.2. UYGULANAN EKONOMİ POLİTİKALARININ ZORLUĞU

Misafir ülkenin ekonomisi uygulanan ekonomi politikalarının zorluğundan etkilenebilir. Örneğin uygulanan dengesiz ekonomi politikaları DYY'lerin ülkeye gelmesini engelleyebilir (Vissak ve Roolaht, 2005). Ayrıca çok fazla sermayenin ülkeye aniden girişi enflasyon oranını artırabilir (Şen, 1998). Büyük ÇUS'lar misafir ülkenin istihdamı ve ürettiği mallar üzerinde etkiye sahip olabilirler. Hatta ÇUS'lar misafir ülkenin politikacılarının kararlarını etkileyerek (Zhang, 2001), politikacıların ulusal politikalar izlemelerini engelleyebilirler (OECD, 2002).

2.1.3. KÜRESEL EKONOMİYE ENTEGRASYON

DYY'ler misafir ülkeyi küresel ekonomiye entegre ederler. Ülkeye gelen DYY'ler ile misafir ülkenin küresel ticaret içinde yer alması arasında yakın ilişki vardır (Mencinger, 2003). Misafir ülkeler DYY'ler yoluyla küresel ticaret ağlarına entegre olurlar. Bu yolla da ekonomik büyümelerini artırır (Barry, 2000).

Zhang (2001)'a göre yerel firmaların küresel ticaret ağına entegre olabilmeleri için ÇUS'larla bağlantı kurmaları gerekmektedir. Böylece yerel firmalar ÇUS'ların kullandığı ticaret ağları yoluyla ihracatlarını artırabilirler. Bu yolla yerel firmalar kendi müşteri ağlarını kurabilirler (Moran, 1999).

ÇUS'ların üyesi olduğu uluslararası ticaret kuruluşları, uluslararası ticaret piyasası ile ilgili bilgi transferinin yaşandığı önemli kuruluşlardır. Çünkü bu kuruluşlar vasıtasıyla piyasa tecrübeleri yerel firmalara aktarılabilir. Bu bilgi akışı sayesinde yerel firmalar kendi ticaret altyapılarını oluşturabilirler (OECD, 2002).

Gelişen ticaret altyapıları sayesinde yerel firmalar ihracatlarını artıracak, verimlilik ve üretim kapasitelerini yüksek seviyelere ulaştıracaklardır (Makki ve Somwaru, 2004). Ayrıca ÇUS'ların yerel piyasaya girmeleri ülkedeki monopol yapıyı da kıracaktır. Böylece ulusal ekonominin yapısı değişecektir (Blomström ve Kokko, 1998).

2.1.4. ARTAN REKABET ŞARTLARI

ÇUS'ların yerel piyasaya girmesiyle misafir ülkede rekabet şartları ağırlaşmaktadır. Bu rekabet, üretim faktörlerinin daha verimli kullanılmasına ve fiyatların düşmesine yol açmaktadır (Pessoa, 2007). Lee ve Tchal (2004)'a göre DYY'ler misafir ülkede rekabeti artırdıkları için üretim faktörlerinin verimliliğinin ve sermaye birikiminin artırılmasında önemli bir role sahiptirler.

2.1.5. İSTİHDAM

DYY'ler misafir ülkede işgücünün verimliliğini artırmaktadırlar. İşçilerin verimliliği arttığı için de ülkenin ekonomik büyüme seviyesi yükselmektedir. İşçilerin verimliliğinin yükselmesinin sebebi ÇUS'lar tarafından meslek içi eğitim verilmiş işçilerin, misafir ülkedeki yerel firmalar tarafından ücret karşılığında çalıştırılmalarıdır (Hanson, 2001).

3. LİTERATÜR ÖZETİ

DYY'ler ekonomik büyümeyi ciddi boyutta pozitif yönde etkilemektedirler. Özellikle misafir ülkede teknoloji transferi, verimlilikte yaşanan artış, yeni üretim tekniklerinin geliştirilmesiyle ekonomik büyüme sağlanmaktadır.

Blomström (1986) Meksika ile ilgili yaptığı çalışmasında DYY'lerin ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilediğini ifade etmiştir. Haddad ve Harrison (1993) Fas Krallığı özelinde yaptıkları çalışmalarında DYY'ler yoluyla üretim faktörlerinde gözlenen verimlilik artışının ekonomik büyümeyi fazla artırmadığını açıklamışlardır. Hejazi ve Safarian (1999) DYY'ler yoluyla üretim faktörlerinin verimliliğinin arttığını, bunun da ekonomik büyümeyi artırdığını iddia etmektedirler. Hermes ve Lensink (2003)'e göre gelişmekte olan ülkelerde DYY'ler ekonominin modernizasyonunda ve ekonomik büyüme oranının artırılmasında önemli rol oynamaktadırlar.

Dollar ve Kraay (2004), ülkeye gelen DYY'ler ile ekonomik büyüme arasında doğru yönlü ilişki olduğunu iddia etmektedirler. Narula ve Portelli (2004)'ye göre DYY'ler bir ülkeye çok fazla gelmezlerse, ekonomik büyümeyi her zaman pozitif etkilemezler. Fontainer (2007), çalışmasında DYY'lerin ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin DYY alan ülkenin ekonomik yapısına bağlı olduğunu açıklamaktadır. Louzi ve Abadi (2011), 1990-2009 yılları arasında Ürdün'e gelen DYY'lerin ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini inceledikleri çalışmalarında, Ürdün gibi gelişmekte olan ülkelere gelen DYY'lerin ekonomik büyümeyi olumlu etkilediğini ortaya koymuşlardır. Umeroa (2013) Nijerya ile ilgili yaptığı araştırmasında DYY'lerin gelişmekte olan ülkelerin ihtiyaç duydukları sermaye ihtiyacını gidererek, ekonomik büyümeyi desteklediklerini ifade etmiştir. Melnyk vd. (2014) çalışmalarında DYY'lerin gittikleri ülkelerin ekonomik büyümeleri üzerinde önemli etkiye sahip olduklarını belirtmektedirler.

4. ECOWAS TOPLULUĞU

ECOWAS, 1975 yılında Lagos antlaşması ile kurulmuştur. ECOWAS'ın kuruluş amacı bölge ülkeleri arasında ekonomik entegrasyonu sağlamaktır. ECOWAS'ın Benin, Burkina Faso, Cape Verde, Fildişi Sahili, Gambia, Gana, Gine, Gine Bisav, Liberya, Mali, Nijer, Nijerya, Senegal, Sierra Leone ve Togo devletlerinden oluşan 15 üyesi bulunmaktadır (ECOWAS, 2015).

ECOWAS bir uluslararası ticaret birliğidir. Başka bir ifadeyle ECOWAS ekonomik işbirliğiyle büyük bir ticaret bloğu oluşturmaktadır. Endüstriyel ürünler, nakliyat, iletişim, enerji, tarım, yeraltı kaynakları, ticaret ve kültürel ürünler ECOWAS'a üye olan ülkelerin başlıca ekonomik faaliyet alanlarını oluşturmaktadır. ECOWAS'ın amacı siyasi sınırların kalktığı, üye devletlerin halklarının ekonomik kaynaklara serbestçe ulaşabileceği şartları sağlamaktır. Günümüzde ECOWAS üyesi devletlerin vatandaşları ülkeler arasında serbestçe dolaşabilmektedirler (ECOWAS, 2015).

ECOWAS, Afrika kıtasının güçlü ekonomilerini kapsamaktadır. ECOWAS Bank ve Batı Afrika Para Ajansı, ECOWAS'ın önemli iktisadi kuruluşlarıdır. ECOWAS ihracatının %23'ünü Avrupa kıtasına yaparken, %40'ını ise Amerika kıtasına yapmaktadır. ECOWAS'a üye olan devletler arasında en fazla ihracatta bulunan ülke Nijerya'dır. En az ihracatta bulunan ülkeler ise Benin, Burkina Faso, Nijer, Gine ve Togo'dur. ECOWAS ülkeleri en fazla petrol, petrol ürünleri ve motorla ilgili parçalar ithal etmektedirler (ECOWAS, 2015).

5. EKONOMETRİK ANALİZ

Panel data yöntemi çalışmada kullanılmıştır. Bu yöntem kesit gözlemlerinin (hanehalkları, devletler, şirketler vb.) belli bir zaman dilimi içinde biraraya getirilmesidir. Panel data yöntemi bir çok farklı alanda kullanılmaktadır (Baltagi, 2005: 237; Hsiao, 2003: 3). Panel data analizi dengesiz ve dengeli olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Dengesiz panel data analizinde zaman serisinin uzunluğu tüm kesitlerde farklıyken, dengeli panel data analizinde ise zaman serisinin uzunluğu bütün kesitlerde eşittir (Uncu, 2009: 30).

5.1. PANEL BİRİM KÖK TESTLERİ

Im, Pesaran, Harris ve Tzavalis, Choi, ve Shin-IPS, Levin Lin ve Chu-LLC, Breitung, Hadri, Maddala ve Wu vd. adında birçok panel birim kök testleri bulunmaktadır. Panel birim kök testleri, birey temelli birim kök testlerinden güçlüdürler. Panel birim kök testlerinin yapıldığı araştırmalarda genellikle Im Pesaran Shin ve Levin-Lin testleri kullanılarak analizler yapılmaktadır. Maddala ve Wu, Choi ile Im Pesaran ve Shin testlerinde bireysel birim kökün olup olmadığı boş hipotezi test edilirken, Breitung, Meyer ve Levin Lin-Chu testlerinde ortak birim kökün boş hipotezi test edilmektedir (Baltagi, 2005: 239-242).

5.2. PANEL EŞBÜTÜNLEŞME ANALİZİ

Çalışmanın bu bölümünde literatürde kullanımı daha çok tercih edilen Kao eşbütünleşme testi kısaca açıklanmıştır.

5.2.1. KAO TESTİ

Bu teste Kao, sabit etkiler modelini açıklamaya çalışmıştır. Kao, panelde bulunan sahte regresyonu tespit etmek için araştırmalar yapmıştır. Kao çalışmasında en küçük kareler kukla değişkeninin tahmin edicisinin asimptotik niteliklerini ele almıştır. Kao testlerinin dağılımları en küçük kareler kukla değişken tahmin edicisinin asimptotik dağılımına bağlıdır. Bu sebeple Kao testleri kalıntı temelli eşbütünleşme testleri için önem arz etmektedir (İnal, 2009: 54).

6. MODELİN TAHMİNİ

Çalışmada panel eşbütünleşme analizi bazı ECOWAS ülkelerini (Benin, Burkina Faso, Fildişi Sahili, Gana, Gine, Gine Bisav, Mali, Nijer, Nijerya, Liberya, Senegal, Sierra Leone ve Togo) kapsamaktadır. Çalışmanın güvenilirliğini sağlamak için ekonomik büyüme (EB) ve DYY verilerinden ard arda üç, dört sene verisi olmayan ya da eksili değer taşıyan ülkelerin verileri analizde kullanılmamıştır.

Çalışmada bağımlı değişken olan “EB” ekonomik büyümeyi temsil etmektedir. Bağımsız değişkenlerden “DYY” doğrudan yabancı yatırımları ifade ederken, “K” değişkeni ise 2008 küresel ekonomik krizinin etkisini gösteren, kukla değişkeni temsil etmektedir. 1990-2013 yıllarını kapsayan çalışmada, EB ve DYY değişkenlerine ait ikincil veriler Dünya Bankası veri tabanından elde edilmiştir. Panel eşbütünleşme testleri bağımlı ve bağımsız değişkenlerin logaritmik değerleri kullanılarak yapılmıştır. Hatalar arasındaki otokorelasyon sorununu çözmek için gerekli olan gecikme uzunluğu Schwarz bilgi kriterine göre tespit edilmiştir.

Tablo 1:Panel Birim Kök Testlerinin Sonuçları

<i>EB panel birim kök testi sonucu</i>				
	Sabitli (Düzy)		ΔSabitli (Birincil Farklı)	
Method	t-istatistiği	p-değeri	t-istatistiği	p-değeri
Levin, Lin & Chu t*	0.57113	0.7160	-7.04670**	0.0000
Im, Pesaran and Shin W-stat	4.30779	1.0000	-8.03052**	0.0000
ADF - Fisher Chi-square	9.31970	0.9989	122.343**	0.0000
PP - Fisher Chi-square	7.40713	0.9999	136.789**	0.0000
** %5 düzeyinde anlamlıdır.				
<i>DYY panel birim kök testi sonucu</i>				
	Sabitli (Düzy)		ΔSabitli (Birincil Farklı)	
Method	t-istatistiği	p-değeri	t-istatistiği	p-değeri
Levin, Lin & Chu t*	0.54996	0.7088	-14.9849**	0.0000
Im, Pesaran and Shin W-stat	1.57434	0.9423	-15.1794**	0.0000
ADF - Fisher Chi-square	13.1622	0.9825	217.793**	0.0000
PP - Fisher Chi-square	25.6612	0.4818	318.835**	0.0000
** %5 düzeyinde anlamlıdır.				

Çalışmada Levin Lin ve Chu t*, Im,Pesaran ve Shin, ADF-Fisher Chi-Square ile PP-Fisher Chi-Square birim kök testleri yapılmıştır. Bağımlı değişken EB ile bağımsız değişken DYY’nin düzeyde durağan olmamaları nedeniyle, bağımlı değişken EB ve bağımsız değişken DYY’nin birincil farkları alınarak yapılan birim kök testleri sonucunda, EB ve DYY değişkenlerinin %5 anlamlılık düzeyinde durağan oldukları belirlenmiştir (Tablo 1).

Bağımlı değişken EB ve bağımsız değişken DYY’nin birincil farklarının durağan olduklarının tespit edilmesinin ardından, bu değişkenler arasında uzun dönemde karşılıklı ilişkinin olup olmadığının belirlenmesi amacıyla panel eşbütünleşme testinin yapılması gerekmektedir. Bunun için Kao eşbütünleşme testi yapılmıştır.

Tablo 2: Panel Kao Eşbütünleşme Testinin Sonucu

Denklem: $\ln EB_{it} = \alpha_{it} + \beta_1 DYY_{it} + \beta_2 K_{it} + \mu_{it}$				
Kao panel eşbütünleşme testi sonucu				
	t-istatistiği	p-değeri		
ADF	-2.926008**	0.0017		
** %5 düzeyinde anlamlıdır. Kao eşbütünleşme testinde Barlet Kernel metodundan yararlanılmış, Bandwith genişliğini belirlemede Newey-West yöntemi kullanılmıştır.				

Kao eşbütünleşme testine göre “ H_0 : Seriler arasında eşbütünleşme yoktur” hipotezi %5 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı çıkararak, reddedilmiştir (Tablo 2). Kao eşbütünleşme testi sonucuna göre alternatif hipotez olan “seriler arasında eşbütünleşme vardır” kabul edilerek; EB, DYY ve K değişkenleri arasında uzun dönemde anlamlı bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 3: Sabit Etkiler Testi

Test Summary	İstatistik	d.f.	p-değeri
Cross-section F	344.740388**	(12,283)	0.0000
** %5 düzeyinde anlamlıdır			

Panel dinamik en küçük kareler testinde kullanılacak modelin rastsal etkiler modeli mi ya da sabit etkiler modeli mi, olacağını tespit etmek amacıyla sabit etkiler testi yapılmıştır. Bu test sonucunda analizin sabit etkiler modeli doğrultusunda hazırlanmasına karar verilmiştir. Çünkü sabit etkiler testinde p-değerinin (0.000), anlamlılık düzeyinden (0.05) küçük olduğu belirlenmiştir.

Değişkenler arasında eşbütünleşme ilişkisi olduğunun anlaşılmasının ardından, uzun dönem eşbütünleşme katsayıları panel tam değiştirilmiş en küçük kareler ya da panel dinamik en küçük kareler yöntemleriyle tahmin edilmektedir (Gregory ve Hansen, 1996). Bununla birlikte küçük örneklerde panel dinamik en küçük kareler yöntemi, panel tam değiştirilmiş en küçük kareler yönteminden daha tutarlı sonuç vermektedir (Breitung, 2005).

Bağımsız değişkenlerde otokorelasyon ve içsellik olduğunda panel dinamik en küçük kareler yöntemi, tutarlı tahminler yapılmasına imkân vermektedir (Esteve ve Requena, 2006). Bu nedenle çalışmada panel dinamik en küçük kareler modelinin kullanılmasına karar verilmiştir. Çalışmada kullanılan değişkenler çerçevesinde panel dinamik en küçük kareler modeli aşağıdaki gibi oluşturulmuştur:

$$\ln EB_{it} = \alpha_{it} + \beta_1 \ln DYY_{it} + \beta_2 K_{it} + \sum_{i=-q}^q \beta_1^D \Delta DYY_{i,t-1} + \mu_{it}$$

Tablo 4: Panel Dinamik En Küçük Kareler Testi

Değişkenler	Kesişim	Standart Hata	t-istatistiği	p-değeri
lnDYY	0.149247**	0.007442	20.05453	0.0000
K	0.062995**	0.028476	2.212245	0.0277
R ²	0.96			
** %5 düzeyinde anlamlıdır.				

Bağımsız değişken DYY, bağımlı değişken EB'yi beklenildiği gibi pozitif yönde etkilemektedir. Çünkü DYY'de %1'lik artış, EB üzerinde yaklaşık %0,14'lük artışa yol açmaktadır. Ayrıca 2008 küresel krizini temsil eden kukla değişken K, bağımlı değişken EB'yi %0,06 oranında etkilemektedir. Bununla birlikte bağımsız değişken DYY, p-değeri (0,0000), anlamlılık düzeyinden (0.05) küçük olması nedeniyle %5 seviyesinde istatistikî olarak anlamlıdır. Bağımsız değişken K ise p-değeri (0,0000), anlamlılık düzeyinden (0.05) küçük olduğu için istatistiksel olarak anlamlıdır. R^2 belirlilik katsayısıdır. Bağımsız değişkenlerin, bağımlı değişkeni açıklama oranını belirtmektedir. Bağımsız değişkenler DYY ve K'nın, bağımlı değişken EB'yi açıklama oranı %96 (0.96) gibi çok güçlü bir orandır (Tablo 4).

7. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Çalışmada bazı ECOWAS ülkelerindeki (Benin, Burkina Faso, Fildişi Sahili, Gana, Gine, Gine Bisav, Mali, Nijer, Nijerya, Liberya, Senegal, Sierra Leone ve Togo) DYY'ler ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin analizi 1990-2013 dönemi verileri kullanılarak yapılmıştır. Analiz yapılırken önce verilerin durağanlığı Levin, Lin & Chu t^* , Im- Pesaran and Shin W-stat, ADF - Fisher Chi-square ve PP-Fisher Chi-square testleriyle tespit edilmeye çalışılmıştır. Bağımlı değişken EB ve bağımsız değişken DYY'nin düzey seviyede durağan olmadıkları, birincil farkları alındığında durağan oldukları anlaşılmıştır. Bağımlı değişken EB'nin, bağımsız değişkenler DYY ve kukla değişken K ile aralarında uzun dönemli ilişki olduğu Panel Kao Eşbütünleşme testi sonucunda ortaya konulmuştur.

Bu değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişkinin yönünü ve katsayılarını tespit etmek için Panel Dinamik En Küçük Kareler testi yapılmıştır. Analiz sonuçları doğrultusunda bağımsız değişkenler DYY ve K'nın istatistiksel olarak anlamlı çıktıkları belirlenmiştir. Bununla birlikte analiz sonucunda bağımlı değişken EB ile bağımsız değişken DYY arasında pozitif yönlü, anlamlı bir ilişkinin olduğu anlaşılmıştır. Çünkü DYY'deki %1'lik bir artış, bağımlı değişken olan EB üzerinde %0.14'lük artışı sağlamaktadır. Ampirik sonuçlar DYY ile ekonomik büyüme arasında doğru yönlü bir ilişki olduğunu doğrulamaktadır. Elde edilen analiz sonuçları Blomström (1986), Hejazi ve Safarian (1999), Hermes ve Lensink (2003), Dollar ve Kraay (2004), Louzi ve Abadi (2011), Melnyk vd. (2014)'in çalışmalarındaki sonuçlarla örtüşmektedir. Başka bir ifadeyle ECOWAS bölgesinde DYY'ler arttıkça, ekonomik büyüme de artmaktadır.

Teorik beklentilerle uyumlu olan analiz sonuçlarına göre, ülkeye gelen yabancı yatırımcılar doğrudan yatırımlarda bulunduklarında ülkedeki üretim düzeyi ve üretim faktörlerindeki verimlilik yükselecek, bunun sonucunda ülkede istihdam, vergi geliri ve ekonomik büyüme artacaktır. Ayrıca gelişmekte olan ülkeye DYY'ler geldikçe, ülkeye yeni teknolojiler, yeni firma üretim ve yönetim teknikleri transfer edilecektir. Bütün bu gelişmeler ülkede katma değeri yüksek ürünlerin üretimini sağlayarak, ülkenin rekabet gücünü artıracaktır. Dolayısıyla ekonomik büyümenin sağlanabilmesi amacıyla ülkeye gelen DYY'lerin sayısını artıracak yapısal düzenlemelerde (vergi indirimi, bürokratik işlemlerin azaltılması, ülkeye yatırımda bulunanların haklarının yasalarla güvence altına alınması vs.) bulunulması gerekmektedir.

Kaynakça

- Alfaro, Laura; Chanda, Areendam; Özcan, Şebnem ve Sayek, Selin (2006). “How Does Foreign Direct Investment Promote Economic Growth? Exploring the Effects of Financial Markets on Linkages”, **Journal of Development Economics**, 2, 242-256.
- Baltagi, Badi (2005), **Econometric Analysis of Panel Data**, John Wiley & Sons Ltd., West Sussex.
- Barry, Frank (2000), “**Foreign Direct Investment Cost Competitiveness and the Transformation of the Irish Economy**”, <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/0713661418>, (17.12.2018).
- Breitung, Jörg (2005), “A Parametric Approach to the Estimation of Cointegration Vectors in Panel Data”, **Econometric Reviews**, 2, 151-173.
- Berthélemy, Jean-Claude ve Dèmurger, Sylvie (2000). “Foreign Direct Investment and Economic Growth: Theory and Application to China”, **Review of Development Economics**, 2, 140-155.
- Blomström, Magnus (1986). “Foreign Investment and Productive Efficiency: The Case of Mexico”, **The Journal of Industrial Economics**, 1, 97 – 110.
- Blomström, Magnus ve Kokko, Ari (1998). “Multinational Corporations and Spillovers”, **Journal of Economic Surveys**, 3, 247 – 277.
- De Mello, Luiz (1997), “FDI in Developing Countries and Growth: A Selective Survey”, **Journal of Development Studies**, 1,1-34.
- De Mello, Luiz (1999), “**Foreign Direct Investment-Led Growth: Evidence from Time Series and Panel Data**”, https://www.researchgate.net/publication/5215559_Foreign_Direct_Investment-Led_Growth_Evidence_from_Time_Series_and_Panel_Data, (03.01.2016).
- Dollar, David ve Kraay, Aart (2004). “**Trade, Growth and Poverty**”, http://courses.wcupa.edu/rbove/eco338/040Trade-debt/globalization/040200trade_pov.pdf, (12.12.2015).
- ECOWAS (Economic Community of West African States) (2015), “**Basic Information**”, <http://www.ecowas.int/about-ecowas/basic-information>, (02.01.2016).
- Eller, Markus; Haiss, Peter ve Steiner, Katharina (2005), “**Foreign Direct Investment in the Financial Sector: The Engine of Growth for Central and Eastern Europe?**”, <http://epub.wu.ac.at/98/1/document.pdf>, (04.01.2016).
- Esteve, Vicente ve Requena, Francisco (2006), “A Cointegration Analysis of Car Advertising and Sales Data in the Presence of Structural Change”, **International Journal of the Economics of Business**, 1, 111-128.

- Fontanier, Fabienne (2007). “**Foreign direct investment and host country economic growth: Does the investor’s country of origin play a role?**” <http://unctad.org/en/docs/iteit20072a2en.pdf>, (18.12.2015).
- Frindlay, Ronald (1978), “Relative Backwardness Direct Foreign Investment and Transfer of Technology: A Simple Dynamic Model”, **The Quarterly Journal of Economics**, 1, 1-16.
- Gregory, Allen ve Bruce, Hansen (1996), “Residual-based Tests for Cointegration in Models with Regime Shifts”, **Journal of Econometrics**, 1, 99-126.
- Haddad, Mona ve Harrison, Ann (1993). “Are There Positive Spillovers from Foreign Direct Investment? Evidence from Panel Data for Morocco”, **Journal of Development Economics**, 1, 51 – 74.
- Hansen, Henrik ve Rand, John (2006), “**On the Casual Links Between FDI and Growth in Developing Countries**”, <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1467-9701.2006.00756.x/abstract;jsessionid=3FB171090DA45B73B9D765000DABBD98.d03t04>, (11.12.2016).
- Hanson, Gordon (2001). “Should Countries Promote Foreign Direct Investment”, **G-24 Discussion Paper Series**, No: 9.
- Hejazi, Walid ve Safarian, Edward (1999). “Trade - Foreign Direct Investment and R&D Spillovers”, *Journal of International Business Studies*, 3, 491 – 511.
- Hermes, Niels ve Lensink, Robert (2003). “Foreign Direct Investment Financel Development and Economic Growth”, **Journal of Development Studies**, 1, 142 -163.
- Hsiao, Cheng (2003), **Analysis of Panel Data**, Cambridge University Press, United Kingdom.
- IMF (International Monetary Fund) (1993), **Balance of Payments Manuel**, International Monetary Fund Press, Washington D.C.
- İnal, Ahmet (2009), **Durağan Olmayan Paneller ve Bir Uygulama**, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana.
- Lee, Minsoo ve Tcha, Moonjoong (2004). “The Color of Money: The Effects of Foreign Direct Investment on Economic Growth in Transition Economies”, **Review of World Economics**, 2, 211-229.
- Louzi Basem ve Abadi, Abeer (2011). “The Impact of Foreign Direct Investment on Economic Growth in Jordan”, **International Journal of Research and Reviews in Applied Sciences**, 2, 253 –258.

- Makki, Shiva ve Somwaru, Agapi (2004). “Impact of Foreign Direct Investment and Trade on Economic Growth: Evidence from Developing Countries”, **American Journal of Agricultural Economics**, 3, 795 – 801.
- Melnyk Leonid; Kubatko, Oleksandr ve Pysarenko, Serhiy (2014). “The Impact of Foreign Direct Investment on Economic Growth: Case of Post Communism Transition Economies”, **Journal of Problems and Perspective in Management**, 1, 17-24.
- Mencinger, Joze (2003). “Does Foreign Direct Investment Always Enhance Economic Growth?”, **Kyklos**, 4, 491-508.
- Moran, Theodore (1999). “**Foreign Direct Investment and Development: A Reassessment of The Evidence and Policy Implications**”, <http://www.oecd.org/investment/mne/2089864.pdf>, (14.11.2015).
- Narula, Rajneesh ve Portelli, Brian (2004). “**Foreign Direct Investment and Economic Development: Opportunities and Limitations from a Developing Country Perspective**”, <http://digitalarchive.maastrichtuniversity.nl/fedora/objects/guid:41608a61-68fb-4720-b173-02205a6da336/datastreams/ASSET1/content>, (15.12.2015).
- OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development) (2002), “**Foreign Direct Investment for Development: Maximising Benefits, Minimising Cost**”, <http://www.oecd.org/investment/investmentfordevelopment/1959815.pdf>, (02.12.2015)
- Pessoa, Argentino (2007). “**FDI and Host Country Productivity: A Review**”, <http://www.fep.up.pt/investigacao/workingpapers/07.10.16wp251Pessoa.pdf>, (17.12.2015).
- Rodriguez-Clare, Andr s (1996). “Multinationals Linkages and Economic Development”, **American Economic Review**, 4, 852-873.
-   en, H seyin (1998). “Different Arguments for and Against The Role and Impact of Foreign Direct Investment on The Development Potentials of Developing Countries: An Overview”, **Journal of Economics and Administrative Sciences**, 1, 181-190.
- Umeora, Chinweobo (2013). “**Effects of Foreign Direct Investment (FDI) on Economic Growth in Nigeria**”, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?Abstract_id=2285329, (19.12.2015).
- Uncu, Fatma (2009), **Doğrudan Yabancı Yatırımlarla İlgili Panel Veri Araştırması**, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Malatya.
- Vissak, Tiia ve Roolaht, Tõnu (2005). “The Negative Impact of Foreign Direct Investment on The Estonian Economy”, **Problems of Economic Transition**, 2, 43- 66.
- Wang, Miao (2009). Manufacturing FDI and Economic Growth: Evidence from Asian Economies” **Applied Economics**, 8, 991-1002.

Zhang, Kevin (2001). “Does Foreign Direct Investment Promote Economic Growth? Evidence from East Asia and Latina America”, **Contemporary Economic Policy**, 2, 175-185.

Extended Abstract

Foreign Direct Investment (FDI) is very important for economic growth due to having positive effect on it. Knowledge and technology flows from FDI to domestic firms. This flow occurs by license agreements and vocational training. FDI increases capital accumulation of the host country. FDI flows affect economic growth via five methods: transfer of technology, wrong economic policies, economic integration, increasing competition and employment.

Aim of this study is to examine impact of FDI on economic growths of some ECOWAS countries (Benin, Burkina Faso, Cote d'Ivoire, Ghana, Guinea, Guinea Bissau, Mali, Niger, Nigeria, Liberia, Senegal, Sierra Leone and Togo). The ECOWAS is an international trade association. Energy, Agriculture and Mineral resources are main economic activity areas of the ECOWAS countries. ECOWAS countries target at establishing a common market.

In the study, following tests were performed respectively: Panel unit root, kao test, fixed effect tests and Panel Dynamic Ordinary Least Squares. The data cover the period of 1990 - 2013. It was received from the World Bank data base. The formula of the model can be showed as:

$$\ln EB_{it} = \alpha_{it} + \beta_1 \ln DYY_{it} + \beta_2 K_{it} + \sum_{i=-q}^q \beta_1^D \Delta DYY_{i,t-1} + \mu_{it}$$

EB : Economic Growth (dependent variable)

DYY: Foreign Direct Investment (independent variable)

K : Impact of 2008 Economic Crisis (dummy variable)

As a result, it can be said that there is a positive relation between the foreign direct investment and the economic growth in some ECOWAS countries (Benin, Burkina Faso, Cote d'Ivoire, Ghana, Guinea, Guinea Bissau, Mali, Niger, Nigeria, Liberia, Senegal, Sierra Leone and Togo).